

תוצאות חיים

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א – פוסק עדת תימן גליון 76

נושאי השיעור: א) קושיית מרן שליט"א בחיזוק שכתב אחד הצדיקים שהאדם כל רגע כבירה חדשה - עוד קושיא מדוע הנשמה כל רגע רוצה לצאת מהגוף וצ"ע.

ב) כמה ביאורים נפלאים בענין אמירת י"ג מידות.

ג) קושיית מרן שליט"א על דיוקו של מהרי"ץ בדברי הרמב"ם והרחבה בענין זה - מקור דברי הרמב"ם למה שכתב שבדיעבד אינו מעכב.

א.

חיזוק גדול מדברי המדרש

בחובתנו להודות על כל נשימה ונשימה

נתחיל בענין צדדי שלא כ"כ מובן. חז"ל דורשים על הפסוק "כל הנשמה תהלל יה הללויה", על כל נשימה ונשימה שהאדם נושם, צריך לקלס את הבורא. שכל רגע ורגע הנשמה רוצה לצאת מהגוף, ולחזור למקורה העליון, והשם יתברך לא נותן לה לצאת, ובשם אחד הצדיקים מובא שהמאמר הזה כשמתעמקים בו הוא חיזוק גדול מאד שכשאדם מתפלל להקב"ה לפעמים מתגנבת לו מחשבה איך הקב"ה ישמע תפילתי וכולי מלא פשע וזדונות ומחשבה זו מייאשת את האדם. ובדבר זה מחזק המדרש, במה שאומר שכל רגע ורגע הנשמה רוצה לצאת מהגוף והקב"ה לא נותן לה וא"כ נמצא שכל רגע ורגע האדם הוא בריה חדשה, כאילו נולד מחדש. ודבר זה צריך לחזק את האדם, שלא יאמר איך אתפלל להקב"ה וכולי חטאים, שהרי הוא עכשיו בריה חדשה, ועכשיו הרי הוא לא חטא.

קושיית מרן שליט"א על החיזוק הנ"ל

כשראיתי את הדברים הללו ברגע הראשון זה מאד הלהיב אותי, אבל לאחר מחשבה, נראה שהדברים לא כ"כ מובנים. שהרי הנשמה לא יצאה וחזרה. אלא רק רצתה לצאת, ולא נתנו לה. וכי מפני שהנשמה רוצה לצאת, זה נחשב שהיא יצאה. וא"כ הפשטות היא שהאדם לא נחשב בריה חדשה, אלא הוא אותו בריה. אומנם רציתי להתחזק מהדברים, אבל א"א להתחזק אם לא מבינים 'חזק' מה כתוב. וצ"ע.

מקור דברי המדרש ע"פ מה שהביא מהרי"ץ וקושיא נוספת לעיון

מהרי"ץ בעץ חיים דף כג מביא את דברי המדרש וז"ל, כל הנשמה וכו' רז"ל דרשו על כל נשימה ונשימה שאדם מנשם, רוצה הנשמה לצאת מהגוף אלמלא יראת הקב"ה. ולכך אנו חייבים להללו על כל נשימה ונשימה. עכ"ל הרי"ץ. ולשון רז"ל בילקוט כך הוא, והאיך היא עומדת בגוף, אלא הקב"ה מלא כל הארץ כבודו והיא באה לצאת, ורואה את יוצרה, וחוזרת לאחריה. ופ' בזה הר"מ אלשיך ז"ל, שהיא רוצה לצאת, שאין

רצונה לשכון בגוף מטונף, וכיון שרואה לכבודו יתברך אומרת, דיו לעבד להיות כרבו. ומה הקב"ה שאין קץ לקדושתו משרה שכינתו בארץ הכעורה, ואינו זז מתוכה, ק"ו היא שתשב ותתעבב בגוף. ובזה סובלת ומתנחמת עש"ב, עכ"ל מהרי"ץ. ויש עוד לשאול, למה היא כל הזמן רוצה לצאת, וכי היא כל רגע שוכחת את הק"ו שדיו לעבד להיות כרבו. ואולי כל רגעי נשמה חדשה שלא יודעת את הק"ו הזה, ולכן הנשמה כל הזמן רוצה לצאת. וממילא מובן מדוע האדם נחשב כל רגע בריה חדשה. וצ"ע. וצריך עוד להתעמק במדרש זה להבינו כראוי [ויש לעיין במהר"ם אלשיך שהאריך ע"ז ואולי א"ש].

ב.

כמה ביאורים בענין אמירת י"ג מידות

בגמ' מסכת ר"ה דף יז: כתוב בזה"ל, ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור, והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו, כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם. ע"כ.

ופירוש הדברים שאם לא היה כתוב פסוק זה, לא היינו יכולים לומר שהקב"ה התעטף כשליח ציבור, הרי הקב"ה אינו גוף. אבל כיון שכתוב "ויעבור", לומדים מהפסוק שהקב"ה התעטף כש"ץ. ודייקנו בעבר שהלשון לימוד הוא חידוש שלא היינו אומרים לבד.

וישנה קושיא גדולה בפשט המילים שבאמירת י"ג מידות, שהרי אנחנו אומרים "וירד ה' בענן וידבר עמו שם ויקרא בשם ה' ושם נאמר ויעבור וכו'". וקשה למה צריך להוסיף את המילים "ושם נאמר", הרי הפסוק "ויעבור" הוא פסוק שבא מיד לאחר הפסוק "וירד ה' בענן", ומה התוספת במילים "ושם נאמר". והביאור הוא ממש הפלא ופלא. שהרי אלמלא שהפסוק נאמר אי אפשר היה לאומרו, ולכן מוסיפים ושם נאמר דהיינו, מותר לנו לומר את הפסוק, כיון שהוא נאמר.

ויש עוד להבין, מהו הפירוש ברית כרותה ל"ג מידות שאינם חוזרות ריקם. ולכא'ו היה צריך לומר ברית כרותה שתתקבל התפילה כשאומרים י"ג מידות. והביאור בזה הוא, שגם אם התפילה לא תתקבל מ"מ ודאי שיהיה משהו, וריקם, ודאי שהתפילה לא תחזור.

תמיהת מרן שליט"א על הוספת המילים

מפי כבודך ויישוב עפ"ד מהרי"ץ

ישנו דבר דומה בדיוק מילים מיותרות שמצינו במהרי"ץ בנוסח שאומרים בפרשת העקידה "וקיים לנו ה' אלד"ינו את הדבר

שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור וזכרתי את בריתי אברהם וכו'. ולכא' המילים "מפי כבודך". מיותרים, ומספיק היה לומר "שהבטחתנו בתורתך ע"י משה עבדך כאמור" ומהר"ץ אומר בזה פירוש נפלא וז"ל, הטעם, כי קשה אצלנו לומר אצלו יתברך, וזכרתי, כי לא יצדק בו יתברך לומר וזכרתי, כי אין שכחה לפניו יתברך, הכל גלוי צפוי לפניו, לכן אנו אומרים מפי כבודך, לומר, שמצד עצמינו אין אנו יכולים לומר זה אם לא שנאמר מפי כבודך, ע"כ. ואח"כ מביא מהר"ץ פירוש ע"פ הסוד וז"ל, ובספר הקנה מפרש כל לשון זכירה, לשון השפעה. והוא נכון ע"פ הסוד, ולפי זה אין צריכים לדוחקים אחרים. עכ"ל. שהרי שורש המילה זכר ע"פ הסוד, הוא לשון השפעה, ומובן מדוע אומרים וזכרתי. אבל לפ"ז צריך למצוא הסבר אחר מדוע מוסיפים את המילים מפי כבודך. וצ"ע.

ג.

הסבר הדין שאין עושיין ביריעה פחות מג' דפין ובטעמו ותשובת מהר"ץ לענין דיעבד

נעבור לנושא אחר, ברמב"ם פ"ט מהל' ס"ת ה"ב כתוב בזה"ל, אין עושיין היריעה פחות משלשה דפין ולא יותר על שמונה דפין. נזדמנה לו יריעה בת תשע דפין חולק אותה ארבע לכאן וחמש לכאן. במה דברים אמורים בתחילת הספר או באמצעו אבל בסוף הספר אפילו פסוק אחד בדף אחד, עושיין אותו דף לבדו ותופרין אותו עם שאר היריעות. עכ"ל. לכא' נראה הטעם שלא עושיין יריעה פחות משלשה דפין ולא יותר על שמונה, משום נוי הס"ת. ואע"פ שלכא' משום נוי אפשר שיהיה אפילו עשרים דפין, מ"מ אין אנחנו יכולים להחליט מה נחשב נוי ומה לא. ומצינו עוד כה"ג בהלכה א' יעו"ש. ואין להאריך. ואפשר עוד לומר שהטעם הוא שלא תקרע היריעה. שהרי אם היריעה מדאי ארוכה, אז כשמהדקים את הספר התפירות לא מתהדקות כמו שצריך, וא"כ הספר עלול להקרע. ולכן אמרו לעשות מג' דפין עד ח'.

ובענין זה שאלו את מהר"ץ [ח"א ס' ט"ו] מה הדין לענין דיעבד, אם יש ספר פחות מג' דפין. וזה"ל שם, שאלה: יורונו רבותינו בספר תורה שנמצא בו יריעות בת שתי דפים ובת דף אחד, אם כשר או לאו. תשובה: כתב הרמב"ם ע"ה בהל' ס"ת אין עושיין יריעה פחות מג' דפין וכו'. והנה מדכתב אין עושיין ולא קאמר לא יעשה, מורה דהיינו לכתחילה. דטעמא מאי, לא משום נוי [וא"כ לא מסתבר שזה יעבד] ודכוותה מאי דכתב הרמב"ם שם (ה"א) אין עושיין ס"ת לא ארכו יותר על היקפו וכו', דאינו אלא לכתחילה, ה"נ דכוותה. וא"כ בדיעבד ס"ת זה כשר.

קושיית מן שליט"א בהבנת דיוקו של מהר"ץ ונסיון ליישב
ולא זכיתי להבין את דיוקו של מהר"ץ, שכתב לדייק מלשון הרמב"ם שכתב אין עושיין, ולא כתב לא יעשה. דהיינו, שהלשון לא יעשה משמע שהוא מעבד אף בדיעבד, ומזה שלא כתב הרמב"ם לשון זו, אלא כתב אין עושיין, משמע למהר"ץ דאינו מעבד בדיעבד.

ונחמד את השאלה. בדיוקו של מהר"ץ ישנם שני שינויים. (א) במקום אין, לא. (ב) במקום עושיין שהיא לשון רבים, יעשה שהוא לשון יחיד. ולא ברור מה זה משנה אם הוא בלשון יחיד, או בלשון רבים. ומצינו ברמב"ם פ"ה מהל' ברכות ה"ח שכתב בזה"ל, אין מזמנים אלא על מי שאכל מכזית פת, ע"כ. וכוונתו שאסור לזמן, ודין זה אפילו בדיעבד וסגנון זה מצוי בהרבה מקומות.

והאמת היא שאולי אפשר ליישב קצת. מלשון השו"ע בס' תכו ס"ד לענין ברכת הלבנה. שכתב שם בזה"ל, אין מברכין עליה עד שיעברו שבעה ימים. ע"כ. וע"פ הפשט לא צריך לחכות כלל, אלא מיד שרואה את הלבנה בחידושה יכול לברך, ומה שפסק השו"ע לחכות עד ז' בחודש, הוא ע"פ הסוד. ומהר"ץ כתב על דברי השו"ע, שאין איסור לברך לפני ז' בחודש, אלא שיש עדיפות לחכות. ואע"פ שלשון השו"ע אין מברכין. ואולי הדיוק שם דומה לענינו, שמזה שכתב הרמב"ם 'אין' עושיין ולא כתב 'לא' יעשה מוכח דאינו מעבד בדיעבד. ומ"מ עדיין לא ברור כ"כ הדיוק וצ"ע.

קושייה נוספת בדברי מהר"ץ

ותוספת חידוש שכתב מהר"ץ בהמשך דבריו

אבל ישנה שאלה יותר חזקה, שהרי הרמב"ם בפ"י ה"א [מהל' ס"ת] עושה רשימת סיכום של כל הדברים שפוסלים בס"ת, ושם לא הזכיר כלל את הדין שכשיש בס"ת יריעה פחות מג' דפין שפסול, ומשמע שהל' זו אינו פוסלת בדיעבד. ולכא' המהר"ץ היה צריך לכתוב את הדיוק הזה. וצ"ע.

ובהמשך דברי מהר"ץ שם כתב חידוש וז"ל, נלע"ד דספר תורה שנפסל ביריעה ממנו דף אחד, יותר טוב שיסיר אותו דף לבד, ויכתוב אחר במקומו, כדי שלא תבא שארית היריעה לידי גניזה, בפרט אם יש אזכרות שראוי לעשות כן שלא יבוא שם שמים לידי גניזה. ע"כ. ונבאר דבריו בדוגמא, אם נפסל דף אחד מתוך יריעה בת חמש דפין, לא יחליף את כל היריעה, אלא לכתחילה יכתוב רק דף אחד, ויחברו לשארית היריעה. וכ"ז כדי שלא יזרוק לגניזה את שארית היריעה. [והטעם כדי שלא תרד היריעה מקדושתה ובפרט כשיש אזכרות שם השם]. וסיים דבריו, שאפילו שראה בספר פנים מאירות שחולק, מ"מ כתב שמסתבר כדבריו, שכתחילה עדיף לכתוב דף אחד.

ראיית הכס"מ לדברי הרמב"ם שאינו מעבד בדיעבד

נחזור לדיוק הראשון בדברי הרמב"ם שבדיעבד פחות מג' דפין הס"ת כשר. ולכא' צריך להבין מנין להרמב"ם עצמו, שבדיעבד אינו מעבד. ובכס"מ הביא מקור לדברי הרמב"ם. וכתב דבריו על מש"כ הרמב"ם בריש פ"ט וז"ל, אין עושיין ס"ת לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו וכו' שיעור הגיליון, מלמטה ארבעה אצבעות. ומלמעלה, שלש אצבעות, וכו' וכל השיעורין האלו למצוה ואם חסר או הותר לא פסל. ע"כ. וכתב הכס"מ בזה"ל, נלמד מדאמרין בגמ' (ב"ב יד.) רב הונא כתב שבעים ס"ת ולא אתרמי ליה אלא חד ארכו כהקיפו. ואין לומר דכלהו הוו פסולים. ועוד מדקתני אין עושיין ס"ת ארכו יותר על הקיפו, וכו' ולא קתני ואם עשה פסול. ע"כ. נמצא שהכס"מ מדייק מזה שלא הוסיף הרמב"ם ואם עשה פסול, משמע, שבדיעבד כשר. וסיים הכס"מ בזה"ל, וכיון שכן, הוא הדין לכל אלו השיעורין דלא הוו אלא למצוה. ע"כ.

